

Hommage à Svetozár Stračina (3. 12. 1940 – 26. 2. 1996)

Svetozár Stračina bol úzko spätý s ľudovými hudobnými tradíciami, ktoré ako rodák z Turčianskeho svätého Martina vstrebával v prostredí rodičovského domu. Pretože sloboda v živote i tvorbe bola pre neho najvyšším princípom, neznášal príkazy a zákazy. A mal rád uštipačný až ironický humor. No vedel byť kritickým i voči sebe, najmä pri tvorbe. *„Pocit môjho šťastia musí byť taký čistý ako je inšpirácia. Keď sa takýto pocit nedostaví, prehrávam,“* hovorieval.

Mladosť s hudbou

Stračinov otec bol písmomaliar, matka krajčírka. Už ako dieťa obracal svoju pozornosť na zvuky hudobných nástrojov. A tak nečudo, že mu otec kúpil ako štvorročnému gombíkovú harmoniku značky Hohner, ktorá sa stala jeho prvým hudobným nástrojom. Priviedla ho do hudobnej školy v Banskej Bystrici, kde sa od desiatich rokov učil i hru na klavíri. Dostal sa na Konzervatórium v Bratislave, kde študoval hru na akordeóne u Jána Ondruša a kompozíciu u Miloslava Kořínka. Po absolútoriu konzervatória sa prihlásil na štúdium hudobnej vedy na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. V rokoch 1960–1965 si tak cez vedu cibril svoje filozofické postoje k umeniu.

Od alternatívneho divadla k filmu

V priebehu 5. ročníka sa zo školy vytratil. Mal už kontakt s praxou ako skladateľ, nepotreboval oficiálny doklad o štúdiu. Začínal scénickou tvorbou k divadelným inscenáciám, pantomíme, pásmam poézie... Zaujali ho najmä avantgardné divadelné scény, ktoré niesli znaky alternatívnej tvorby – divadlo obrazov, divadlo pantomímy, divadlo poézie. V tomto období začal spolupracovať s neskôr svetoznáмым mímom Milanom Sládkom.

Čoskoro obrátil svoju pozornosť k filmu. Filmové médium mu dalo možnosť bohatšie rozvinúť fantáziu v súvislosti s obrazom, dejom a konfrontovať svoje umenie s požiadavkami tvorcov-režisérov, akými boli napríklad Štefan Uher, Martin Hollý, no najmä Martin Ťapák a Martin Slivka s ich filmami a dokumentmi s folklórnou tematikou. Vytvoril hudbu k viac než 150 filmom, z toho bolo 78 celovečerných. Vo filmovej tvorbe rád uplatňoval motivickú prácu prýštiacu z folklórneho zdroja, využívajúc pri tom zvuky hudobných nástrojov: fujár, trombít, píšťal, cimbalu, drumble, zvoncov, ale aj rôznych nástrojov vzdialených etník, ktoré mal vo svojej zbierke.

Lúčnica a SLUK

Po roku 1962 ho prilákala Lúčnica. Choreograf Štefan Nosál, vtedy umelecký šéf tanečnej zložky, ho bral aj na výskumno-zberateľské cesty do terénu. Pre Lúčnicu vytvoril hudbu k 28 choreografickým štylizáciám. Spomedzi nich hodno spomenúť *Parobský tanec* (1962), *Na obnôcke* (1964), *Čirčianka* (1966), *Pri ľane* (1968), *Vitaj jar* (1975), *To je Lúčnica* (1988). Stračinova hudba nenarúšala pôvodné formy, umocňovala pôvodný tvar a interpretačno-štylovú výpoveď.

Rivalita medzi umeleckými telesami spôsobila, že S. Stračinu zlákal profesionálny SLUK. Jeho umelecký šéf Juraj Kubánka patril medzi špičkových choreografov tohto telesa. Mal vysoké nároky i na hudbu k jeho scénicko-tanečným kompozíciám a to skladateľa inšpirovalo. Stračina vytvoril v rokoch 1967–1999 pre SLUK 23 skladieb folklórnej hudby k scénickým obrazom a choreografiám v symfonickom rúchu. Mnohé z nich si zasluhujú osobitnú pozornosť ako samostatné hudobná diela. K nim patria *Biela plť na Váhu* (1973), *Goralská zima* (1976), *Pošudraky zo Zemplína* (1978), *Družbovský z Letanoviec* (1978), *Stínka a úval* (1980), *Koňare z Raslavíc* (1980), *Tatranskí orli* (1980), *Zbujecy* (1984), *Pozdrav* (1986), *Haravara* (1996-nedokončené).

Spolupráca s rozhlasom

Na folklórnych festivaloch, súťažiach či prehliadkach ho často znepokojoval nedostatok inšpirácie. Viac ako nevydarené súborové štylizácie ho zaujímali autentické prejavy. Aj k cyklu Klenotnica ľudovej hudby ktorý bol v rozhlase vysielaný (autor O. Demo), mal občas pripomienky, no vedel priniesť aj námety. Užší kontakt s rozhlasom nadviazal S. Stračina až po zrode medzinárodnej rozhlasovej súťaže Prix de Musique Folklorique de Radio Bratislava (1970). Spočiatku sa k nej staval skepticky. No keď zistil, že súťaž nastolila konfrontáciu nahrávok folklórnej hudby v kontexte európskych rozhlasových staníc, zbystril pozornosť. Podujal sa na spoluprácu ako skladateľ a využíval aj Elektroakustické experimentálne štúdio. Rok po roku prichádzal s novými námetmi. Hodno spomenúť *Starie oravské nuoři* pre sólové husle (Miroslav Dudík), *Beluškov cimbal* pre sólový cimbal (Tibor Kováč), *Reč pastierska* sólo na bačovskej trúbetrombite (Jozef Peško), *Kraviarky z Oravy* pre trio speváčok (P. Ganobčíková, A. Hulejová, A. Vargicová), *Parobské z Horehronia* pre sólový spev (Ján Ambróz) a mnoho ďalších. Najprv zvyčajne nahral orchestrálny podklad, potom v experimentálnom štúdiu množstvo motivických prvkov sólistov – huslistov, cimbalistov, trombitášov i spevákov na viacstopový magnetofón. Až potom prišla práca so zvukom, kde v spolupráci so špičkovými technikmi Jánom Janíkom a Jánom Backstuberom pridával zvukové efekty, ekvalizoval, transformoval, mixoval... V rozpätí rokov 1970–1985 vytvoril pre rozhlas 17 skladieb, pričom na Prix de Musique Folklorique de Radio Bratislava získal 10 cien, čím sa stal najocenennejším skladateľom v histórii súťaže. V týchto dielach nastolil osobitý trend v spracovaní folklórnej hudby, ktorý často označujeme ako „stračinovský“.

/ Súťaž bola prerušená v roku 1993, od roku 2003 v nej Slovenský rozhlas pod záštitou EBU pokračuje pod názvom Grand Prix Svetozára Stračinu. /

Festivaly a hudobno - edičná činnosť

Pozoruhodná bola Stračinova spolupráca s poprednými folklórnymi festivalmi vo Východnej, Detve, na Myjave atď. Pre viaceré z nich vytvoril zvučky. Mal významný podiel na koncepcii a realizácii edície gramofónových 2 – 4 albumov vydavateľstva OPUS venovaného tradičnej ľudovej hudbe regiónov Slovenska s názvom *Panoráma slovenskej ľudovej hudobobnej kultúry / Orava* (1978), *Pohronie* (1981), *Liptov* (1983), *Podpoľanie* (1986), *Kysuce a Terchovská*

dolina (1992) /. Nahrávky sa uskutočňovali v spolupráci so SRo Banská Bystrica pod vedením Juraja Dubovca. S ním uskutočnil tiež rozhlasový cyklus *Skladateľ a ľudová hudba* (1992–1993), ktorý Dubovec spracoval i do knižnej podoby s názvom *Skladateľ a hudobné dedičstvo - rozhovory s hudobným skladateľom*.

Ľudová pieseň

Ľudová pieseň bola pre Svetozára Stračinu dokonalé umelecké dielo. Neraz sa nad ňou skláňal a zamýšľal, ako sa jej dotknúť, aby jej neubral na kráse, neznehodnotil rokmi vycibrený skvost. *„Stáva sa mi, že mám k dispozícii zápis piesne. Tón po tóne pieseň analyzujem Takt, po takte ju dešifrujem. Rozpoznám, presné frázy. Zmeriam jej čas, jej dĺžku, rozoberiem si ju tonálne, harmonicky, porovnávam rôzne varianty, intervalovú postupnosť... Spoznávam ju, aj akési jej dejiny... A zrazu zostanem bezradne nad ňou uvažovať...Vytuším, že je taká krásna, taká dokonalá... môžem jej iba ublížiť... Až potom, po citácii jedného veršika sa odvážim v podobnom duchu nahrádzať jej prostredie – hudobné prostredie, vôňu prostredia približnú takej, z akej som ju prebral.“*

Ondrej DEMO

Literatúra:

PLAVEC, M.: Svetozár Stračina – spomienky na hudobného skladateľa.

Bratislava: Eurolitera, 2010.

DUBOVEC, J.: Skladateľ a hudobné dedičstvo. Bratislava: Nadácia S. Stračinu, 1997.

Foto: ŠVK - Literárne a hudobné múzeum v Banskej Bystrici